УДК 582.711.712:[581/522/4+581/95+631/527]:[58:069.029](477-25)

О.Л. РУБЦОВА[1], Д.С. ГОРДІЄНКО[2], В.І. ЧИЖАНЬКОВА[1]

[1] Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1
[2] Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України
Україна, 09100 Київська обл., м. Біла Церква-13

АНГЛІЙСЬКІ ТРОЯНДИ В КОЛЕКЦІЯХ НАЦІОНАЛЬНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ імені М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ

***Мета** — висвітлити історію селекції англійських троянд; проаналізувати колекційні фонди троянд Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України та Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України; дослідити біологічні особливості англійських троянд.*

***Матеріал та методи.** Вивчали морфологічні та біологічні особливості англійських троянд у досліджуваних колекціях. Оцінювали рівень їх декоративності та господарсько-цінні ознаки. Первинне сортовивчення англійських троянд проводили за методикою В.М. Клименко і З.К. Клименко та за методичними вказівками, наведеними в Атласі морфологічних ознак сортів троянди.*

***Результати.** Встановлено, що в Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка нараховується 29 сортів англійських троянд, а в дендрологічному парку «Олександрія» — 13. Згідно з результатами оцінки сортів за декоративними властивостями та господарсько-цінними ознаками 21 сорт англійських троянд (Abraham Darby, Alain Titchmarsh, Charles Darwin, Crown Princess Margareta, Eglantine, Falstaff, Golden Celebration, Graham Thomas, Heritage, Jude the Obscure, Munsted Wood, Othello, Tea Clipper, Teasing Georgia, The Alnwick Rose, The Dark Lady, The Pilgrim, The Prince, William and Catherine, William Morris, William Shakespeare) рекомендовано для використання в ландшафтному будівництві.*

***Висновок.** Колекції англійських троянд є цінним матеріалом для проведення селекційно-генетичних досліджень і теоретичних обґрунтувань щодо еволюції світового сортименту троянд.*

Ключові слова: англійські троянди, історія селекції, інтродукція, рівень декоративності.

Троянди є однією з основних культур декоративного садівництва та промислового квітникарства. Сучасний сортимент троянд нараховує близько 30 тис. сортів, які репрезентують 40 садових груп, виділених за різними критеріями, зокрема за походженням (Alba, Centifolia, Damask), біологічними особливостями (Floribunda, Miniature) та країною, де було виведено сорти певної групи (канадські, англійські).

Наші дослідження проведено із сортами групи англійських троянд.

Мета досліджень — дослідити історію селекції англійських троянд і проаналізувати колекцію троянд Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (НБС) та Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України; визначити морфологічні та біологічні особливості сортів англійських троянд у колекціях, провести оцінку рівня їх декоративності.

Предмет досліджень — колекції англійських троянд НБС та дендропарку «Олександрія».

© О.Л. РУБЦОВА, Д.С. ГОРДІЄНКО, В.І. ЧИЖАНЬКОВА, 2017

Матеріал та методи

Вивчали морфологічні та біологічні особливості англійських троянд у досліджуваних колекціях. Оцінювали рівень їх декоративності та господарсько-цінні ознаки. Первинне сортовивчення англійських троянд провели за методикою В.М. Клименко і З.К. Клименко [2] та за методичними вказівками, наведеними в Атласі морфологічних ознак сортів троянди [1].

Рис. 1. Розеткоподібна квітка (сорт Teasing Georgia)
Fig. 1. Rosette-shaped flower (cultivar Teasing Georgia)

Рис. 2. Чашоподібна квітка (сорт Golden Celebration)
Fig. 2. Cup-shaped flower (cultivar Golden Celebration)

Таблиця 1. **Співвідношення кількості сортів (%) англійських троянд з різним забарвленням квітки**
Table 1. **Correlation of amount of varieties (%) of English roses with different colouring of flower**

Колекції	Забарвлення пелюсток					
	пурпурове	рожеве	жовте	біле	абрикосове	кремове
Девіда Остіна	14	51	15	5	12	3
Досліджувані	20	30	16	7	27	0

Результати та обговорення

Англійські сорти були виведені селекціонером Девідом Остіном в Англії. Цю роботу він розпочав у 1950-ті роки. Нині сортимент англійських троянд нараховує близько 200 сортів.

У селекції англійських троянд було використано як старовинні троянди з груп Gallica, Damasks, Albas, так і сорти сучасних садових груп чайно-гібридних та флорибунда. Широкий спектр забарвлення відповідає різноманіттю сортів сучасних троянд. Завдяки цьому англійські троянди здобули всесвітню популярність.

Оригінатор англійських троянд поділив їх на шість підгруп: 1 — гібриди старовинних троянд (сорти цієї групи найбільш схожі на старовинні троянди), 2 — група сортів «Леандер», назва групи пов'язана із сортом Leander, першим у групі (сорти за зовнішнім виглядом ближчі до сучасних чайно-гібридних і троянд флорибунда, ніж решта англійських троянд), 3 — англійські мускусні троянди (в селекції цієї групи використано мускусні троянди), 4 — гібриди троянд Alba, 5 — виткі англійські троянди, 6 — англійські троянди для зрізування [13].

Інтродукція англійських троянд у НБС розпочалася у 2004 р. [3, 4, 6, 8—12], у дендропарку «Олександрія» — у 2007 р. [5]. Аналіз складу колекцій троянд виявив, що в НБС нараховується 29 сортів англійських троянд, а в дендропарку «Олександрія» — 13.

Розподіл досліджуваних сортів за підгрупами був таким:

1. Гібриди старовинних троянд: Eglantine, Falstaff, Gertrude Jekyll, Jude the Obscure, Mary Magdalene, Mary Rose, The Dark Lady, William Shakespeare, Glamis Castle, The Prince.

2. Група сортів «Леандер»: Abraham Darby, Alain Titchmarsh, Crown Princess Margareta, Golden Celebration, Pat Austin, Teasing Georgia, The Alnwick Rose, Charles Darwin, William Morris, Munstead Wood, Othello, Tea Clipper, William and Catherine.

3. Англійські мускусні троянди: Crocus Rose, Graham Thomas, Heritage, Queen of Sweden.

4. Виткі англійські троянди: The Generous Gardener, The Pilgrim.

Гібридів троянд Alba та англійських троянд для зрізування в колекціях НБС та дендропарку «Олександрія» немає, але планується поповнення колекцій сортами цих груп.

Сучасні англійські троянди мають різноманітне забарвлення, але переважають сорти з рожевим забарвленням (табл.1). Взагалі в англійських троянд немає сортів з яскравим забарвленням.

Квітки англійських троянд за формою нагадують такі старовинних троянд — розеткоподібні (рис. 1) та чашоподібні (рис. 2)

Зазвичай англійські троянди мають махрові квітки, але є невелика кількість немахрових сортів (Morning Mist, Rose of Picardy, Ann, The Alexandra Rose) та напівмахрових сортів (Comtes de Champagne, Windrush, Buttercup, Marinette). В досліджуваних колекціях сортів з немахровими та напівмахровими квітками немає.

Сорт The Pilgrim має нехарактерну для троянд форму суцвіття китиця (рис. 3). У більшості видів та сортів троянд квітки зібрані у суцвіття типу щиток [7].

Характерна риса англійських троянд — це аромат. Досліджувані сорти мають аромат старовинних троянд (Gertrude Jekyll, Eglantine), чайних троянд (Graham Thomas, The Pilgrim, Crown Princess Margareta), мускусний (The Generous Gardener), фруктовий (Abraham Darby, Golden Celebration, Jude the Obscure), гвоздики (Heritage) тощо.

Результати оцінки рівня декоративності та господарсько-цінних ознак англійських троянд наведено в табл. 2.

Сумарна кількість балів оцінки декоративності та господарсько-цінних особливостей становила від 85 до 100.

За результатами аналізу оцінки декоративності та господарсько-цінних ознак для впровадження в ландшафтне будівництво Правобережного Лісостепу рекомендовано 21 сорт англійських троянд: Abraham Darby, Alain Titchmarsh, Charles Darwin, Crown Princess Margareta, Eglantine, Falstaff, Golden Celebration, Graham Thomas, Heritage, Jude the Obscure, Munsted Wood, Othello, Tea Clipper, Teasing Georgia, The Alnwick Rose, The Dark Lady, The Pilgrim, The Prince, William and Catherine, William Morris, William Shakespeare.

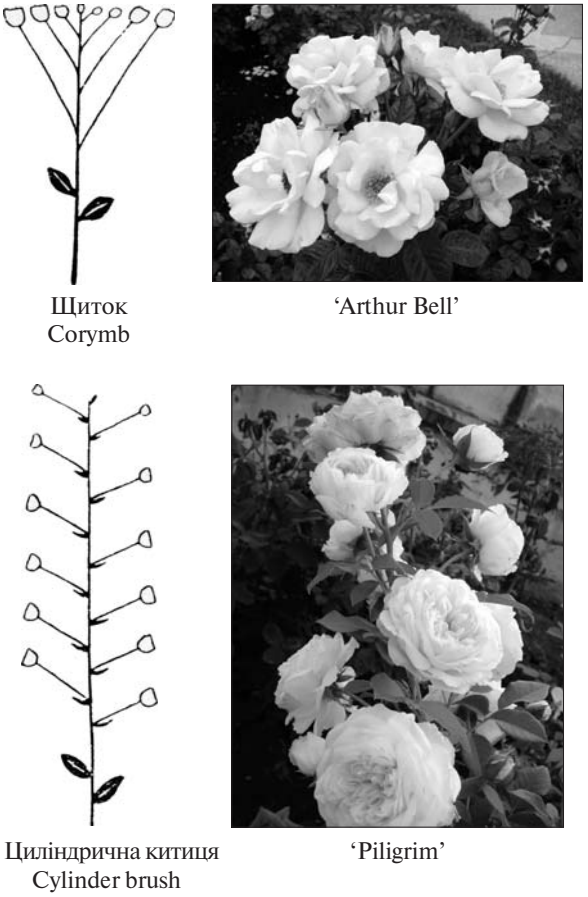

Рис. 3. Форми суцвіть троянд

Fig. 3. Rose inflorescence forms

Висновок

Колекції англійських троянд є цінним матеріалом для проведення сучасних селекційно-генетичних досліджень і теоретичних обґрунтувань щодо еволюції світового сортименту троянд.

Таблиця 2. **Оцінка декоративності та господарсько-цінних властивостей англійських троянд з колекцій Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України та Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України**

Table 2. **Evaluation of decorative and agronomic properties of English roses from the collection of M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine and State dendrological park *Oleksandria* of the NAS of Ukraine**

Назва сорту	Оцінка за ознаками декоративності та господарсько-цінними властивостями, бали									Сумарна кількість балів
	забарвлення квіток та його стійкість (4)	розмір квітки (1)	форма квітки (2)	махровість (1)	стійкість квітки до несприятливих умов (2)	кущ (габітус, листки) (2)	оригінальність сорту (2)	рясність цвітіння (5)	загальний стан рослин (1)	
Abraham Darby	20	5	10	5	10	8	10	25	5	98
Alain Titchmarsh	20	5	10	5	10	8	8	25	5	96
Charles Darwin	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Crocus Rose	16	4	8	5	10	10	8	20	5	86
Crown Princess Margareta	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Eglantine	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Falstaff	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Generous Gardener	16	4	10	4	10	10	8	20	5	87
Gertrude Jekyll	16	5	10	5	10	10	8	20	5	89
Glamis Castle	16	4	10	5	10	10	8	20	4	87
Golden Celebration	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Graham Thomas	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Heritage	20	5	10	5	10	10	8	20	5	93
Jude the Obscure	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Mary Magdalene	16	4	8	5	10	10	8	20	5	86
Mary Rose	16	4	10	5	10	10	8	20	4	87
Munsted Wood	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
Othello	16	5	10	5	10	10	10	25	5	96
Pat Austin	16	4	8	5	10	10	10	20	4	87
Queen of Sweden	16	4	8	5	10	10	8	20	5	86
Strawberry Hill	16	4	8	4	10	10	8	20	5	85
Summer Song	20	4	8	4	10	8	10	20	5	89
Tea Clipper	16	5	8	5	10	10	8	25	5	92
Teasing Georgia	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
The Alnwick Rose	16	5	10	5	10	10	10	25	5	96
The Dark Lady	16	5	10	5	10	10	10	25	5	96
The Pilgrim	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100
The Prince	20	5	10	5	10	8	10	20	5	93
William and Catherine	16	4	10	5	10	10	8	25	5	93
William Morris	16	5	10	5	10	10	10	25	5	96
William Shakespeare	20	5	10	5	10	10	10	25	5	100

1. *Гаценко С.В.* Атлас морфологічних ознак сортів троянди (*Rosa* L.) / С.В. Гаценко, С.В. Васьківська. — К.: Алефа, 2009. — 64 с.
2. *Клименко В.Н.* Методика первичного сортоизучения садовых роз / В.Н. Клименко, З.К. Клименко. — Ялта: Б.и. 1971. — 21 с.
3. *Клименко З.К.* Розы (интродуцированные и культивируемые на Украине). Каталог-справочник / З.К. Клименко, Е.Л. Рубцова. — К.: Наук. думка, 1986. — 212 с.
4. *Мешкова В.И.* Сад роз / В.И. Мешкова, Е.Л. Рубцова. — К.: Мистецтво, 2007. — 144 с.
5. *Рубіс В.Л.* Наукові основи формування експозиції «Сад троянд» у Державному дендрологічному парку «Олександрія» НАН України / В.Л. Рубис // Інтродукція рослин. — 2014. — № 2. — С. 68—76.
6. *Рубцова Е.Л.* Интродукция роз в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришко НАН Украины / Е.Л. Рубцова // Тр. Никит. ботан. сада. — 2008. — Т. 130. — С. 183—186.
7. *Рубцова О.Л.* Морфологічні особливості сортів *Rosa rugosa* Thunb. / О.Л. Рубцова // Укр. ботан. журн. — 1982. — Т. 38, № 2. — С. 35—40.
8. *Рубцова О.Л.* Роль М.М. Гришка у створенні колекції і експозиції троянд в Національному ботанічному саду НАН України / О.Л. Рубцова // Наукова спадщина академіка М.М. Гришка: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті М.М. Гришка — видатного селекціонера, генетика, ботаніка та громадського діяча, (12—13 квіт. 2005 р.) — Глухів: ГДПУ, 2005. — С. 31—32.
9. *Рубцова О.Л.* Ботанічні, акліматизаційні сади та дендропарки України — інтродукційні осередки представників роду *Rosa* L. / О.Л. Рубцова // Інтродукція рослин. — 2006. — № 1. — С. 3—10.
10. *Рубцова О.Л.* Основні напрямки формування колекції троянд в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України / О.Л. Рубцова // Роль ботанічних садів і дендропарків у формуванні навколишнього середовища і світогляду людини: Матеріали міжнар. конф., присвяченої 140-річчю Ботанічного саду Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. — Одеса : Фенікс, 2007. — С.14—15.
11. *Рубцова О.Л.* Рід *Rosa* L. в Україні: генофонд, історія, напрями досліджень, досягнення та перспективи / О.Л. Рубцова. — К. : Фенікс, 2009. — 141 с.
12. *Рубцова О.Л.* Підсумки інтродукції та селекції троянд у Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України / О.Л. Рубцова, В.І. Чижанькова // Інтродукція рослин. — 2016. — № 2. — С. 12—17.
13. *Austin D.* The English roses. — New York: Buffalo, 2008. — 304 p.

Рекомендував П.Є. Булах
Надійшла 15.06.2017

REFERENCES

1. *Hatsenko, S.V. and Vaskivska, S.V.* (2009), Atlas morfologichnych oznak sortiv troyandy (*Rosa* L.) [Atlas morphological characters cultivars of roses (*Rosa* L.)]. Kyiv: Alefa, 64 p.
2. *Klimenko, V.N. and Klimenko, Z.K.* (1971), Metodika pervichnogo sortoizucheniya sadovyih roz [Methods of primary garden roses cultivars studying]. Yalta, 21 p.
3. *Klimenko, Z.K. and Rubtsova, E.L.* (1986), Rozyi (introdutsirovannyie i kultiviruemyie na Ukraine). Katalog-spravochnik [Roses (introduced and cultivated in the Ukraine]. Catalog — handbook. Kyiv: Naukova dumka, 212 p.
4. *Meshkova, V.I. and Rubtsova, E.L.* (2007), Sad roz [Rose garden]. Kyiv: Mystetstvo, 144 p.
5. *Rubis V.L.* (2014), Naukovi osnovy formuvannya ekspozytsiyi "Sad troyand" u Derzhavnomu dendrolohichnomu parku "Oleksandria" NAN Ukrayiny [Scientific basis forming the exhibition "Garden of Roses" in State dendrological park *Oleksandria* NAS Ukraine] Introduktsia roslin [Plant Introduction], N 2, pp. 68—76.
6. *Rubtsova, E.L.* (2008), Introduktsiya roz v Natsionalnom botanicheskom sadu im. N.N. Grishko NAN Ukrainyi [Rose introduction in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine]. Trudyi Nikitskogo botanicheskogo sada [Proceedings of the Nikita Botanical Garden], vol. 130, pp. 183—186.
7. *Rubtsova, O.L.* (1982), Morfolohichni osoblyvosti sortiv *Rosa rugosa* Thunb. [Morphological features of varieties of *Rosa rugosa* Thunb.]. Ukrayinskyy botanichnyy zhurnal [Ukrainian botanical journal], vol. 38, N 2, pp. 35—40.
8. *Rubtsova, O.L.* (2005), Rol M.M. Grishka u stvorenni kolektsiyii i ekspozitsiyi troyand v Natsionalnomu botanichnomu sadu NAN Ukrayini [Contribution of M.M. Gryshko to creation of collection and exposition at M.M. Gryshko National Botanical Garden, National Academy of Sciences of Ukraine]. Naukova spadshchyna akademika M.M. Gryshka. Materialy Vseukrainskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, prysvyachenoi pamyati M.M. Gryshka — vydatnoho selektsionera, henetyka, botanika ta hromadskoho diyacha [Scientific heritage of academician M.M. Gryshko. Material of the All-ukrainian research and practice conference, devoted to the memory of M.M. Gryshko — prominent breeder, geneticist, botanist and publicman]. Hlukhiv, pp. 31—35.
9. *Rubtsova, O.L.* (2006), Botanichni, aklimatyzatsiyni sady ta dendroparky Ukrayiny — introduktsiyni oseredky predstavnykiv rodu *Rosa* L. [Botanical, acclimatization gardens and arboretums Ukraine — pockets of introduction of the genus *Rosa* L.]. Introduktsia roslin [Plant Introduction], N 1, pp. 3—10.
10. *Rubtsova, O.L.* (2007), Osnovni napryamky formuvannya kolektsiyi troyand v Natsionalnomu botanichnomu sadu im. M.M. Gryshka NAN Ukrayiny [The main directions forming a collection of roses in the M.M. Gryshka of the NAS of Ukraine]. Rol botanichnykh sadiv i dendroparkiv u formuvanni navkolyshnoho seredovyshcha i svitohlyadu lyudyny: materialy mizhnar. konf., prysvyachenoyi 140-richchyu Bota-

nichnoho sadu I.I. Mechnykova Odeskoho Natsionalnoho universytetu [The role of botanic gardens and arboretums in shaping the environment and outlook of people: Materials Intern. Conf., dedicated to the 140th anniversary of the I.I. Mechnikov Botanical Garden of Odessa National University]. Odesa: Feniks, pp.14—15.
11. *Rubtsova, O.L.* (2009), Rid *Rosa* L. v Ukrayini : henofond, istoriya, napryamy doslidzhen, dosyahnennya ta perspektyvy [Genus *Rosa* L. in Ukraine: history, trends in study, achivements and prospects]. Kyiv: Fenix, 375.
12. *Rubtsova, O.L. and Chyzhankova, V.I.* (2016), Pidsumky introduktsiyi ta selektsiyi troyand u Natsionalnomu botanichnomu sadu imeni M.M. Gryshka NAN Ukrayiny [Results of introduction and breeding roses in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine]. Introduktsiya roslin [Plant introduction], N 2, pp. 12—17.
13. *Austin D.* (2008), The English roses. New York: Buffalo, 304 p.

Recommended by P.E. Bulach
Received 15.06.2017

Е.Л. Рубцова [1], *Д.С. Гордиенко* [2], *В.И. Чижанькова* [1]

[1] Национальный ботанический сад имени Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, г. Киев
[2] Государственный дендрологический парк «Александрия» НАН Украины, Украина, г. Белая Церковь

АНГЛИЙСКИЕ РОЗЫ В КОЛЛЕКЦИЯХ НАЦИОНАЛЬНОГО БОТАНИЧЕСКОГО САДА имени Н.Н. ГРИШКО НАН УКРАИНЫ И ГОСУДАРСТВЕННОГО ДЕНДРОЛОГИЧЕСКОГО ПАРКА «АЛЕКСАНДРИЯ» НАН УКРАИНЫ

Цель — осветить историю селекции английских роз; проанализировать коллекционные фонды роз Национального ботанического сада имени Н.Н. Гришко НАН Украины и Государственного дендрологического парка «Александрия» НАН Украины; исследовать биологические особенности английских роз.

Материал и методы. Изучали морфологические и биологические особенности английских роз в исследуемых коллекциях. Оценивали уровень их декоративности и хозяйственно-ценные признаки. Первичное сортоиспытание английских роз проводили по методике В.Н. Клименко и З.К. Клименко и по методическим указаниям, изложенным в Атласе морфологических признаков сортов розы.

Результаты. Установлено, что в Национальном ботаническом саду имени Н.Н. Гришко НАН Украины насчитывается 29 сортов английских роз, а в дендрологическом парке «Александрия» НАН Украины — 13. В соответствии с результатами оценки сортов по декоративным свойствам и хозяйственно-ценным признакам 21 сорт английских роз (Abraham Darby, Alain Titchmarsh, Charles Darwin, Crown Princess Margareta, Eglantine, Falstaff, Golden Celebration, Graham Thomas, Heritage, Jude the Obscure, Munsted Wood, Othello, Tea Clipper, Teasing Georgia, The Alnwick Rose, The Dark Lady, The Pilgrim, The Prince, William and Catherine, William Morris, William Shakespeare) рекомендован для использования в ландшафтном строительстве.

Вывод. Коллекции английских роз являются ценным материалом для проведения селекционно-генетических исследований и теоретических обобщений относительно эволюции мирового сортимента роз.

Ключевые слова: английские розы, история селекции, интродукция, уровень декоративности.

O.L. Rubtsova [1], *D.S. Hordiyenko* [2], *V.I. Chyzhankova* [1]

[1] M.M. Gryshko National Botanical Garden, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv
[2] State Dendrological Park *Oleksandria,* National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Bila Tserkva

ENGLISH ROSES IN COLLECTIONS OF M.M. GRYSHKO NATIONAL BOTANICAL GARDEN OF THE NAS OF UKRAINE AND THE STATE DENDROLOGICAL PARK *OLEKSANDRIA* OF THE NAS OF UKRAINE

Objective — to present the history of selection of English roses; to analyze collection funds of roses of M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine and the State Dendrological park *Olexandria* of the NAS of Ukraine; to trace the biological features of English roses.

Material and methods. Morphological and biological features of English roses in the studied collections were studied. An estimation of the level of decorativeness and economically valuable characteristics of English roses was carried out. The primary variety testing of English roses was carried out according to the method of V.M. Klimenko and Z.K. Klimenko and according to the methodical instructions set out in the Atlas of the morphological features of varieties of roses.

Results. It was revealed that in the M.M. Gryshko National Botanical Garden there are 29 varieties of English roses, and in the dendrological park *Olexandria* — 13.In accordance with results of the assessment of varieties on decorative properties and economically valuable characteristics 21 varieties of English roses (Abraham Darby, Alain Titchmarsh, Charles Darwin, Crown Princess Margareta, Eglantine, Falstaff, Golden Celebration, Graham Thomas, Heritage, Jude the Obscure, Munsted Wood, Othello, Tea Clipper, Teasing Georgia, The Alnwick Rose, The Dark Lady, The Pilgrim, The Prince, William and Catherine, William Morris, William Shakespeare) are recommended for use in landscape construction.

Conclusion. Collections of English roses are a valuable material for conducting modern selection genetic studies and theoretical generalizations concerning the evolution of the world assortment of roses.

Key words: English roses, history of selection, introduction, level of ornamentality.